

כתיבה ועריכה: הרבנית שרון רימון

ירושלים הבנויה

דף לימוד על תהלים קי"ט - קכ"ג - שבוע מס' 137

תוכן הפרקים שנלמדו השבוע

מזמור קי"ט - התורה - ערכה הרב והרצון ללימודה

מזמור קכ"ב - התמודדות עם שקר, מרמה ותככים

מזמור קכ"א - בטחון בעזרת ה'

מזמור קכ"ב - ירושלים - השמחה בעליה לרגל וברכה לעיר

מזמור קכ"ג - תלות האדם בה' כעבד התלוי באדונו

מבט על שירי המעלות

חטיבת "שירי המעלות" כוללת את מזמורים ק"כ-קל"ד:

ספר חמישי - שירי המעלות															
ה' ברכת ה' בבית ה'	שבת אחים' גמ' יחד'	בית ה' ובית דוד	י"א גבה לבי"	ממעמקים קראתני"	תפילה למפלת שונאי	תהילה לירא ה'	האורך בעזרת תהילה לירא ה'	שיבת ציון	בטחון בה' המיטיב	הודיה על הצלה	תחינה לה' האדון	שמחת העולים לרגל	אשא עיני אל ההרים'	קכ"א	קכ"ב
קלד	קלג	קלב	קלא	קל	קכט	קכח	קכז	קכו	קכה	קכד	קכג	קכב	קכא	קכ	

שירי המעלות מוכרים, מאחר ונוהגים להשתמש בהם כתפילות בהזדמנויות שונות. כך, מזמור קכ"ו ידוע כ"שיר המעלות" ששרים לפני ברכת המזון, ונוהגים לאמרו גם ביום העצמאות; מזמור ק"ל נאמר בתפילות ימים נוראים לפני ברכות קריאת שמע; ביום ירושלים נוהגים לומר את מזמור קכ"ב; בשעת צרה נוהגים לקרא מזמורים קכ"א וק"ל, ואפילו את כל שירי המעלות כחטיבה; לפי חלק מהמנהגים, נוהגים לומר את שירי המעלות לפני פסוקי דזמרא של שבת, ובשבתות החורף אחר הצהריים (אחרי מנחה).

הבנת משמעות הכותרת "שיר המעלות" עשויה לעזור בהבנת ייעודם המקורי של שירים אלה. עיינו במקורות המצורפים, ושימו לב לדעות השונות המופיעות בהם:

משנה סוכה ה' משנה ד:

והלויים בכנורות ובנגלים ובמצלתים ובחצוצרות ובכלי שיר בלא מספר, על חמש עשרה מעלות היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים, כנגד חמשה עשר שירי המעלות שבתהלים, שעליהן לויים עומדין בכלי שיר ואומרים שירה.

רד"ק לתהלים ק"כ, א:

אלה שירי המעלות הם חמשה עשר. ואמרו (סוכה נא) כי היו אומרים אותם הלויים בחמש עשרה מדרגות שהיו בהר הבית בין עזרת ישראל לעזרת נשים, שהיו עולים בהם מעזרת נשים לעזרת ישראל, ואומרים שיר אחד במעלה אחת.

ורז"ל דרשו עוד ואמרו (שם נג, ב): הני חמש עשרה מעלות כנגד מי אמרן דוד? אמרו, בשעה שפָּכְרָה שיתין, פירוש, יסודות לבית המקדש, עלה התהום, ופחדו שיציף וישטוף כל העולם. כתב אחיתופל שם המפורש ונתנו בתהום, וירד התהום שש עשרה אלפי אמה. אמרו: טוב היה לעולם שלא ירד כל כך התהום, כי המים הם צורך העולם, והארץ מתלחלת מן התהום. אמר חמשה עשר שיר המעלות והעלהו חמש עשרה אלפי אמה והעמידו על אלף אמה.

והגאון רב סעדיה ז"ל פירש שיר המעלות, שהיו נאמרים השירים האלו בתגבורת קול מאד, ובכל שיר מהם היו מעלים הקול.

ויש לפרש עוד כי פירוש המעלות, מעלות הגלות, שעתידיים ישראל לעלות מהגלות אל ארץ ישראל, ואלה השירים נאמרים על לשון בני הגלות כולם. וזָכַר בהם צרת הגלות, וזָכַר בהם תוחלת הישועה והבטחתה שתהיה על כל פנים. אל ה' בצרתה לי, אומר על בני הגלות בלשון יחיד, דרך כלל. בצרתה, התי"ו לרוב הצרה, וכן (מזמור ג, ג): ישועתה, רוב הישועה. ויענני, עבר במקום עתיד, וכמוהו רבים, ובדברי הנבואה ברוב:

רד"ק מסכם ארבע דעות לפירוש הביטוי "שיר המעלות", המסבירות את ייעודם המקורי של מזמורים אלה:

1. מזמורים המיועדים לשירת הלויים על מדרגות בית המקדש (על פי המשנה במסכת סוכה).
2. בעזרת מזמורים אלה דוד העלה את מי התהום לגובה האופטימלי כך שהעולם לא יתייבש ומצד שני לא יוצף במים. אירוע זה התרחש בזמן בניית המקדש (על פי המדרש בבבלי סוכה נ"ג ע"א, ובירושלמי סנהדרין פרק י הלכה ב).
3. שירים אלה היו נאמרים בקול רם מהרגיל ובכל שיר מהם היו מעלים את הקול (על פי פרוש רס"ג).
4. שירים המלווים את העלייה מהגלות לארץ ישראל.

הדעה הראשונה והדעה הרביעית שונות זו מזו מבחינת זמן אמירת המזמורים וייעודם. לפי הדעה הראשונה המזמורים נועדו לשירה בבית המקדש, ואם כן, הם נכתבו לפני בניית המקדש כהכנה לקראת בנייתו, או שנכתבו בימי בית המקדש הראשון. לעומת זאת, לפי הדעה הרביעית מזמורים אלה מיועדים לתקופת השיבה מהגלות - שיבת ציון, ומשמע מכך שנכתבו בימי גלות בבל ושיבת ציון, או שנכתבו בימי בית ראשון כנבואה לעתיד. על אף ההבדלים בין הדעות, יש ביניהן מכנה משותף: ההבחנה ש"שירי המעלות" עוסקים בנושאים הקשורים לירושלים, בית ה', והעלייה אליהם. (מעניין לשים לב, שגם הדעה השנייה מקשרת את המזמורים האלה לבניית המקדש).

עיון במזמורים מראה שאכן נושאים אלה חוזרים שוב ושוב בשירי המעלות: באופן הבולט ביותר במזמור קכ"ב, העוסק בעליה לירושלים ולבית ה' (אותו נלמד בהרחבה היום); מזמור קכ"ו עוסק בשיבת ציון; במזמור קל"ב מתוארת בחירת ירושלים ובחירת מקום לבית ה'; בנוסף לכך מוזכרים ירושלים ובית ה' במפורש בפסוקים רבים: שִׁיר הַמַּעְלוֹת הַבְּטָחִים בַּה' כִּי לֹא יִמּוּט לְעוֹלָם יִשְׂבֵּ: יְרוּשָׁלַם הָרִים סָבִיב לָהּ (קכ"ה, א-ב); יִבְרַכְךָ ה' מִצִּיּוֹן וְרָאָה בְּטוֹב יְרוּשָׁלַם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ (קכ"ח, ה); יִבְשׂוּ וַיִּסְגּוּ אַחֲזֹר כֹּל שְׂנְאָי צִיּוֹן (קכ"ט, ה); כָּטַל תִּרְמוֹן שִׁיֵּד עַל הַרְדֵי צִיּוֹן (קל"ג, ג); ולבסוף - החטיבה מסתיימת בברכה של האדם לה' ושל ה' לאדם בבית ה' ובירושלים: בָּרְכוּ אֶת ה' כֹּל עַבְדֵי ה' הָעֹמְדִים בְּבַיִת ה' בְּלִילוֹת: שָׂאוּ יֶדְכֶם קִדְשׁ וּבְרַכּוּ אֶת ה': יִבְרַכְךָ ה' מִצִּיּוֹן עֲשֵׂה שְׂמִימִם וְאֶרֶץ (קל"ד, א-ג). לאור האזכורים הרבים של נושא זה ניתן לפרש גם קטעים נוספים במזמורים אלה כקשורים לבית ה', לירושלים ולשאיפה להגיע אליהם או לבנותם. למשל: שִׁיר לַמַּעְלוֹת אֲשֶׁא עֵינַי אֶל הָהָרִים מֵאֵין יְבֹא עֲזָרִי (קכ"א, א) יכול להתפרש כשירם של העולים לירושלים ומבקשים את הגנת ה' בדרך (ראה למשל [במאמרו של הרב אלחנן סמט](#)); שִׁיר הַמַּעְלוֹת לְשִׁלְמוֹה אִם ה' לֹא יִבְנֶה בַיִת שָׂאוּ עֲמֻלוֹ בּוֹנְיוֹ בּוֹ אִם ה' לֹא יִשְׁמֵר עִיר שָׂאוּ שָׁקֵד שׁוֹמְרֵהָ (קכ"ז, א) יכול להתפרש כמדבר על סייעתא דשמיא בבניית המקדש ובהגנה על ירושלים.

לימוד מעמיק

ירושלים הבנויה כעיר שחברה לה יחדיו

מאחר והנושא של ירושלים, בית ה' והעליה אליהם חוזר בשירי המעלות, ניתן לראות אותו כנושא מרכזי בפרקים אלה. לכן, בחרנו להעמיק את הלימוד במזמור קכ"ב, העוסק בנושאים אלה במפורש.

חלק א - מהותה של ירושלים והשמחה בה

המזמור פותח בשמחה של המשורר לקראת ההליכה לבית ה' - העלייה לרגל: שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שְׁמִיחָתִי בְּאִמְרֵים לִי בֵּית ה' גִּלְךָ (א)

זוית אישית:

ההגעה לירושלים מעוררת התרגשות ושמחה בלב המשורר. מה אתם מרגישים כאשר אתם מגיעים לירושלים/ לעיר העתיקה/ לכיוון הר הבית? מהי ירושלים עבורכם? במה ייחודה?

שאלה לעיון:

מתוך עיון במזמור, מה משמח ומרגש את המשורר בהליכה לבית ה'/ לירושלים?

המשורר מביע את התפעלותו מירושלים ומההתרחשויות בה מכמה זוויות:

א. שמחה בבניין ירושלים

המראה הראשון שנגלה לעיני המשורר עם הגעתו לירושלים ועמידתו בשעריה הוא בניינה של ירושלים: עֲמֻדֹת הַיָּוֶרְגְּלִינוּ בְּשַׁעְרֵיךָ יְרוּשָׁלַם: יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שְׁחֻבְרָה לָהּ יַחְדָּו (ב-ג). פירושים רבים ניתנו לביטוי "כעיר שחברה לה יחדיו". נראה כי הפרוש הפשוט ביותר הוא שהמשורר המגיע לירושלים ועומד בשעריה, נפעם ממראה בניינה של ירושלים. מה מיוחד בבניינה, ומה מרגש אותה?

מצודת דוד לתהלים קכ"ב, ג:

זאת ירושלים אשר היא בנויה בכל מיני פאר כעיר אשר חברה לה יחדיו כל הבונים, לכללה בכל מיני פאר ויופי:

מצודת דוד פירש את הפסוק "כעיר שחברה לה יחדיו" כקשור לסגנון הבנייה של העיר: ירושלים היא עיר יפה ומפוארת בזכות שאמני-בניה רבים התחברו יחד כדי לבנותה בפאר ובהדר. מתוך הממצאים הארכיאולוגיים הידועים לנו כיום, ניתן להבין ש"עיר שחברה לה יחדיו" יכול לתאר היטב את סגנון הבנייה של ירושלים, אבל לא דווקא מצד היופי והפאר אלא שירושלים בנויה משני חלקים שהיו נפרדים וחברו ע"י חומה וכך הפכו לעיר אחת. קראו את דבריו של [הרב אלחנן סמט במאמרו על מזמור קכ"ב](#):

הרב אלחנן סמט, מתוך מאמר לתהלים קכ"ב - שאלו שלום ירושלים:

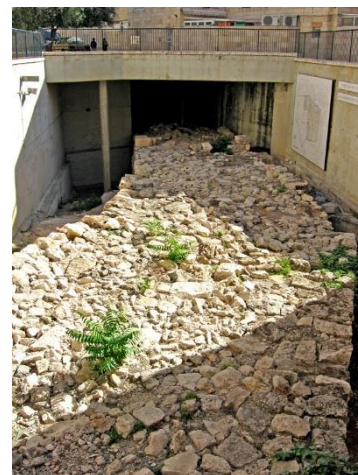
בדור האחרון הוצע פירוש חדש לפסוקנו: העיר ירושלים חוברה לה יחדיו מצירוף הגבעה המערבית - העיר העליונה (הכוללת את מה שמכונה כיום 'הר ציון' ואת הרובע היהודי בעיר העתיקה), אל הגבעה המזרחית - העיר התחתונה (- עיר דוד).

שאלת מועד התפשטותה של ירושלים המקראית אל הגבעה המערבית הייתה שנויה דורות אחדים במחלוקת בין הארכיאולוגים. עד מלחמת ששת הימים שלטה הדעה כי לאורך כל תקופת המקרא שכנה ירושלים אך ורק על הגבעה המזרחית - בעיר דוד הזעירה.

אולם לאחר המלחמה, כששטחי העיר העליונה נפתחו לפני ארכיאולוגים ישראלים, חשף ב-1970 נחמן אביגד בלב הרובע היהודי קטע חומה רחבה ביותר, שזוהתה כחומת ירושלים מימי חזקיהו, והמחלוקת הוכרעה סופית. האם חוברה העיר העליונה לעיר התחתונה בחומה משותפת עוד לפני כן? על כך עדיין לא ניתן לענות בוודאות.

בין כך ובין כך, פירוש נאה זה מסביר את התפעלותו של עולה הרגל ממראה עיניו: נראה שמפעל חיבור שני חלקי ירושלים, שהוא מפעל הנדסי עצום ומסובך, הסתיים לא מכבר, והעולה לירושלים נושא עיניו בהתפעמות אל העיר, שהתרחבה על פני שטחים גדולים לאין שיעור ממה שהייתה עד לאותה שעה; מפעל החיבור הגביה את קומתה אל הרכס הגבוה המתנשא מעל עיר דוד; העיר נתמלאה בבניינים חדשים והוקפה בחומה ארוכה ורחבה שהפכה את שני חלקי העיר ואת העמק שביניהם ל'עיר שחוברה לה יחדו'.

מלחמת ששת הימים ותוצאותיה הן המעניקות ביסוס לפירוש זה. ומעתה, הפירוש שפירשנו ביום כח באייר תשכ"ז כי 'העיר שחוברה לה יחדו' היא ירושלים המאוחדת - המזרחית והמערבית, שהפכו לאחת, כבר איננו כה רחוק מפשוטו של מקרא. הוא איננו אלא מהדורה עדכנית של הפירוש האחר שהבאנו. ומכיוון שפירוש דרשני זה קדם לגילויים הארכיאולוגיים שבאו לאחר מכן, ניתן לומר כי הדרש הוא שסלל דרך אל הפשט.

החומה הרחבה, צילום: תמר הירדני - צילמת.

לפי דברי הרב סמט, החומה הרחבה שנמצאה בעיר העתיקה בירושלים מלמדת על חיבור של שני חלקי העיר ירושלים - עיר דוד (העיר התחתונה) עם העיר העליונה. חיבור זה התרחש כנראה בימי חזקיהו, ויתכן שהמשורר במזמור קכ"ב מביע את שמחתו על ירושלים הבנויה, המחברת שני אזורים שונים לעיר אחת והולכת ומתרחבת. באופן דומה לכך, בעקבות מלחמת ששת הימים אוחדו שני חלקי העיר ירושלים וחוברו לעיר אחת, ההולכת ומתרחבת.

בניין עיר הבירה וחזוקה הוא תמיד משמח, אך לבניין ירושלים יש משמעות מיוחדת, קודם כל בהיותה לא רק עיר בירה אלא גם מרכז רוחני משמעותי. בנוסף, לאורך שנות הגלות התפללו היהודים לשוב לירושלים ולבנותה מחדש, כסמל לגאולתם. כאשר ירושלים הולכת ונבנית לעינינו, הולכת ומתרחבת, אנו רואים במו עינינו את התגשמות חזון הנביאים ואת גאולת ישראל: **כֹּה אָמַר ה' שְׁבִיתִי אֶל צִיּוֹן וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם וְנִקְרָאָה יְרוּשָׁלַם עִיר הָאֱמֶת וְהָרָה ה' צְבָאוֹת הַר הַקֹּדֶשׁ. כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת עַד יִשְׁבּוּ זְקֵנִים וְזִקְנוֹת בְּרַחֲבוֹת יְרוּשָׁלַם וְאִישׁ מְשַׁעֲנֵנוּ בֵּידוֹ מִרֹב יָמִים. וְרַחֲבוֹת הָעִיר יִמְלְאוּ יְלָדִים וְיִלְדוֹת מְשַׁחֲקִים בְּרַחֲבֵתֶיהָ (זכריה ח', ג-ה).**

שיר:

השיר "עומדות רגלינו בשעריך", שנכתב ע"י י. גמזו בעקבות מלחמת ששת הימים מבטא את ההתרגשות העזה שאחזה בחיילים אשר זכו לכבוש את ירושלים במלחמת ששת הימים, ולהביא לאיחודה של העיר. אין זה מקרי שהמשורר בחר להשתמש בפסוק ממזמור קכ"ב: **עֲמֻדוֹת הָיוּ רִגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֵיךָ יְרוּשָׁלַם (ב).**

ב. יסוד האחדות בירושלים

יחד עם פירוש הפשט הרואה את הפסוק "כעיר שחוברה לה יחדיו" כתיאור של בניית ירושלים והרחבת גבולותיה, ניתן לפסוק זה גם פירוש מדרשי:

תלמוד ירושלמי מסכת חגיגה פרק ג הלכה ו

אמר ר' יהושע בן לוי: ירושלם הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו - עיר שהיא עושה כל ישראל לחברים

האימרה של ר' יהושע בן לוי מתייחסת להלכות טומאה. "חבר" הוא מונח המציין אדם שבקיא בהלכות טומאה ואפשר לסמוך עליו, ולכן הוא יכול לאכול מן הקודש. ר' יהושע בן לוי אומר שבזמן העליה לרגל, בירושלים, כל ישראל נחשבים כ"חברים", ויכולים לאכול מן הקודש. אם כן, כוונת האימרה המקורית איננה כפי שהיא מתפרשת כיום, אך משמעותה דומה: הפער בין אנשים שונים מצטמצם כאשר כולם עולים יחדיו לירושלים. וכך ניתן למצוא בדברי חלק מהמפרשים לפסוק זה, שהדגישו את מימד האחדות בעיר ירושלים:

רד"ק לתהלים קכ"ב, ג:

...תמצא עיר כמוה, שְׁחֻבְרָה לה, עדת ישראל, יחדיו, שלש פעמים בשנה.

מלבי"ם לתהלים קכ"ב, ג:

שאליה ובעבורה יתחברו האברים הפרטים של הגוף הכולל יחדיו להיות גוף אחד.

הפירוש שנתנו רד"ק ומלבי"ם לפסוק ג, מתחזק עם החיבור בין פס' ג לפס' ד: יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שְׁחֻבְרָה לָהּ יַחְדָּו: שְׁשֵׁם עָלָו שְׁבֻטִים (ג-ד). העליה של כל שבטי ישראל לירושלים מעידה על כך שכולם מרגישים שייכות לירושלים; ירושלים מהווה מרכז לכל השבטים ומאחדת אותם. האחדות המתרחשת בעיר ירושלים מתאפשרת קודם כל מכיוון שירושלים "לא נתחלקה לשבטים" (יומא י"ב) -ירושלים נמצאת על הגבול בין שבט יהודה לשבט בנימין, ובכך מאחדת בין שני חלקי העם.

הרב רונן נויבירט, קטע מתוך מאמר ליום ירושלים:

עם ישראל מורכב משבטים שונים, מעדות שונות וממפלגות שונות. לכל שבט דגל משלו, לכל עדה מנהגים משלה ולכל מפלגה אידיאולוגיה משלה. ריבוי הגוונים והדעות הכרחי הוא על מנת ליצור חברה דינאמית ומתפתחת. עם זאת, יש הכרח בהימצאותה של נקודה קבועה אחת, ללא כל עוררין, אשר תהיה הלב המחבר את כל איברי הגוף השונים. נקודה הנצח הזו, היא שאמורה להעניק את האחדות לעם ישראל. בתוך האומה, מתגלמת נקודה זו בדמותו של שבט לוי, השבט אשר אין לו כל נחלה ואמור לשרת בקודש את כל שאר שבטי יה. תפקידו של שבט לוי אינו פרטי וסקטוריאלי, כי אם כללי וציבורי. את התפקיד שממלא שבט לוי באומה, אמורה למלא ירושלים בארץ ישראל. עצם העובדה שירושלים לא נתחלקה לשבטים, מעניקה לה את יסוד השלמות, הגלום בשמה ([לחץ כאן לקריאת המאמר המלא](#)).

אם כן, יסוד האחדות בירושלים הוא חשוב ביותר. ואכן - דוד המלך הצליח בכיבוש ירושלים רק לאחר שאיחד את כל העם תחת מלכותו.

מומלץ לצפות [בסרטון על ירושלים - עיר שחוברה לה יחדיו](#) המתאר את ירושלים כעיר שמחברת בתוכה הרבה מאד דברים שונים ואפילו מנוגדים.

נבואות בראי הדורות

כמו בימי דוד כך גם בימינו, כיבוש ירושלים ואיחוד שני חלקי העיר הצליח רק במלחמת ששת הימים, בה היתה אחדות מיוחדת בעם.

כך הסביר זאת הרב משה צבי נריה (מועדי הראי"ה, עמ' תפ):

"בין ההגיגים והתחושות של הימים הגדולים האלה, מסתמנת גם שאלה-תמיהה: מדוע לא נתן הקב"ה את ירושלים בידינו אז, בתש"ח, ובמה זכינו שהיא תוחזר לנו עתה (במלחמת ששת הימים)? באורח פלא, כלל לא בדרך הטבע, היא נשמטה מידינו אז, ושוב באורח פלא, מעבר להגיון, היא ניתנה לנו, היא הוגשה לנו עכשיו... אכן לפני 19 שנה פרץ הפלמ"ח דרך שער ציון, ואילו חיילי אצ"ל עמדו לפרוץ דרך שער שכם. מפולגים ומפורדים היינו. אילו הצלחנו אז, היו "שניים אוחזין" בירושלים, וכל אחד היה אומר "כולה שלי". ירושלים היתה הופכת למקור של פירוד, לסיבה של מריבה ומדון. סלעי ירושלים היו הופכים לסלעי מחלוקת, ואילו "ירושלים לא נתחלקה לשבטים", היא ניתנה לעם ישראל כולו... ירושלים באה להרבות שלום בעולם.

ולכן: רק עתה כשנכנסנו כולנו דרך שער אחד, שער האריות, "הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא" - רק עתה כשכולנו מאוחדים, כשבראשנו עומדת ממשלת ליכוד לאומי, כשמאחורינו עומדים בלב אחד כל אחינו אשר בתפוצות הגולה, רק עתה זכינו למאורע הגדול: המחזיר שכינתו לציון, החזיר לנו את ירושלים"

ג. עיר הקודש

שֵׁשׁ עָלוּ שְׁבֻטִים שְׁבֻטֵי יְהוּדָה לְיִשְׂרָאֵל לְהִדּוֹת לְשֵׁם ה' (ד) - הפסוק מתאר את העלייה של כל ישראל אל המקדש. ירושלים מהווה מרכז רוחני לכל עם ישראל, ובעתיד אף לכל העמים. אמנם דוד בחר בירושלים כעיר הבירה שלו, ועד אז לא נודעה ירושלים באופן מיוחד, אולם אין זה מקרי שדוד בחר בה. בירושלים נמצאת אבן השתייה ממנה הושתת העולם כולו; עקידת יצחק התרחשה במקום שבו "ה' יראה", ולפי המסורת הכוונה לירושלים. משמעות הדבר היא שבירושלים יש יסוד אלוקי פנימי מהותי, ומשום כך היא העיר המתאימה ביותר להשראת השכינה בעם ישראל. הממד הרוחני של העיר ירושלים מעניק לה פן ייחודי, שאיננו קיים בערי בירה אחרות: החיבור העמוק בין "ירושלים של מטה" ל"ירושלים של מעלה", כפי שמפרש אלשיך:

אלשיך לתהלים קכ"ב, ג:

"ירושלם הבנויה" היא של מטה, הגשמית העשויה על ידי בנין, היא כאילו "עיר שחברה לה", היא ירושלים של מעלה המחוברת ומכוונת נגדה, כאילו שתיהן יחדו, ועל כן העומד באחד שעריה הוא כאילו רגליו עומדות בשערי העליונה גם היא, והעומד בירושלם כעומד בירושלם של מעלה:

נראה כי יש קשר מהותי בין העובדה שירושלים היא עיר הקודש והמקדש לבין היותה עיר האחדות. משמעות בניית המקדש היא הצהרה על אמונה מונותאיסטית, לפיה יש אל אחד, המאחד את הכוחות כולם. ומכך נובע יסוד האחדות של כל המציאות, וגם האחדות של שבטי ישראל.

ד. עיר המלכות והמשפט:

כִּי שָׁמָּה יֵשְׁבוּ בְּקִאֹת לְמִשְׁפַּט בְּקִאֹת לְבֵית דָּוִד (ה) - דוד בחר את ירושלים כעיר הבירה שלו, ובה בנה את המקדש. בכך הפך דוד את ירושלים לעיר הנצח המאחדת בתוכה מלכות וקדושה. אחד התפקידים החשובים של המלך בעם ישראל הוא לעשות משפט צדק. ירושלים, כעיר המלכות, אמורה להיות עיר הצדק. הקשר בין המקום אשר בחר ה' לעבודתו (לבניית המקדש) לבין מקום המשפט איננו מקרי, אלא מופיע כבר בתורה: כִּי יִפְלֵא מִמֶּךָ דָּבָר

למשפט... דברי ריבת בשעריך וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך בו: ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם ודרשת והגידו לך את דבר המשפט: ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא אשר יבחר ה' (דברים י"ז, ח-י). אם כן, יש קשר הדוק בין היותה של ירושלים עיר ה', עיר הקודש, המהווה מרכז רוחני, להיותה עיר המשפט והמלכות. הציפיה של ה' מעם ישראל איננה מתבטאת רק במישור הפולחני והרוחני, אלא יש בה גם תביעה לנורמות מוסריות גבוהות. מתוך כך, ירושלים היא העיר המייצגת את כל מכלול הערכים הללו: החיבור אל ה', משפט צדק, ואחדות.

חלק ב - ברכה לירושלים

בחצי השני של המזמור, מברך המשורר את ירושלים: שאלו שלום ירושלים ושליו אהביןך: יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך: למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך: למען בית ה' אלהינו אבקשה טוב לך (ו-ט). ה"שלום" וה"שלווה" חוזרים פעמים רבות בפסוקים אלה, וצילום מותאם לשם "ירושלים", עד כדי כך שניתן להבין שירושלים נקראת כך מפני שהיא עיר השלום. אכן, עיר שבה יש אחדות של העם ומשפט צדק היא עיר השלום. (ואכן ירושלים נקראת גם "שלם"). המשורר מאחל לירושלים שלום - עם אויביה החיצוניים, ושלווה - שלום פנימי, בין חלקי העם, ושניהם תלויים זה בזה כפי שמסביר המלבי"ם:

מלבי"ם לתהלים קכ"ב, ו:

...אם ישאלו לשלום ירושלים נאמר התשובה ששלומה תלוי אם ישליו אהביך, אם אוהבי ירושלים יהיה ביניהם שלווה פנימית בזה תלוי שלום ירושלים. אחר שעיקר ענין ירושלים היא אחדות האומה, וא"כ אם יתעורר בין אישיהם ריב ומדנים ופירוד לבבות לא נמצא שלום ירושלים... והנה יש הבדל בין שלום ובין שלווה, ששלום הוא החיצוני ושלווה הוא הפנימית, אמר שע"י שישראל יהיה להם שלווה פנימית שעל זה אמר "אוהביך", שיהיה אהבה ביניהם, הגם שלא יהיה להם שלום עם אויביהם החיצונים זה יגרום שלום ירושלים החיצון.

אם כן, הברכה של המשורר לירושלים - יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך (ז) - נוגעת במהותה של ירושלים, אשר רמוזה בשמה של העיר. למעשה, המשורר מברך את ירושלים שמהותה הפנימית תבא לידי ביטוי: שהעיר אכן תהיה "מחוברת יחדיו", מאחדת את כל ישראל, מתוך חיבור לאמונה בה: למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך: למען בית ה' אלהינו... (ח-ט).

סיכום:

מזמור קכ"ב עוסק בעיר ירושלים. המזמור פותח בהתרגשות ובשמחה האוחזים את העולה לירושלים. המשורר שמח בבניינה של ירושלים לא רק מפאת יופיה וגודלה, אלא מפני שבניינה הוא בעל משמעות רבה לעם ישראל: ירושלים היא העיר בה שורה השכינה ומהווה מרכז רוחני לעם ישראל ולעולם כולו. לא זו בלבד, אלא שירושלים היא גם עיר המלכות והמשפט, ובכך היא מהווה עוגן מרכזי של כל הערכים החשובים של עם ישראל. מתוך כך, ירושלים מאחדת את כל חלקי העם, ואפילו עמים שונים, אשר כולם מוצאים בה עוגן ובסיס ערכי משותף. הברכה הכי טובה לירושלים היא שמהותה הפנימית תבוא לידי ביטוי - שבית ה' יבנה בתוכה ויהווה אבן שואבת לכל בני האדם, ומתוך כך ישררו בה שלווה פנימית בין חלקי העם ושלום בין ישראל לעמים אחרים.

נספח - מזמור קכ"ב ומלחמת ששת הימים:

נבואות בראי הדורות

מתוך מאמר מאת הרב אלחנן סמט, "שאלו שלום ירושלים":

נער צעיר הייתי בעת מלחמת ששת הימים. ביום השלישי של המלחמה, שהיה יום ד' בשבוע כ"ח באייר תשכ"ז, שככה ההפגזה על ירושלים ואנו עלינו מן המקלט אל ביתנו. בשעות אחר הצהריים, בהאזיננו לדיוחים על מהלך המלחמה שבקעו ממקלט הרדיו העצום והישן שבביתנו, נפסקו השידורים לפתע, והקריין הודיע בקול רוטט על שחרור ירושלים העתיקה. פעמיים חזר הקריין על ההודעה, ודממה השתררה בביתנו. מיד לאחר ההודעה, קרא הקריין את מזמור קכ"ב בתהילים "עֲמֻדֹת הָיָה רִגְלֵינוּ בְּשֹׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַם, יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר נִשְׁחָבְרָה לָהּ יַחְדָּו", ואני הייתי בטוח שהמזמור נכתב בספר תהילים במיוחד לקראת הרגע המרומם הזה. לאחר מכן הושמע שירה של נעמי שמר 'ירושלים של זהב', שאותו שמענו לראשונה במוצאי יום העצמאות, כשלושה שבועות לפני כן; ברור היה לי, כי השיר נכתב לקראת שחרורה של ירושלים, כדי לעורר בלבנו געגועים לעיר השבויה שלגיונות בלעוה. מעטים הרגעים שבהם זוכה פרק מן התנ"ך במשמעות אקטואלית כה חריפה כמו שהיה באותו הרגע. זה כוחם של מזמורי תהילים, שאף שנכתבו לזמנם ולמקומם, מוצאים בהם קוראיהם בכל דור ודור ביטוי לרחשי לבם, גם אם ביטוי זה אינו מכוון לפשוטו של המזמור.

להרחבה

מתן על הפרק - דפי לימוד למזמור קכ"א

מתן על הפרק - דפי לימוד למזמור קכ"ב

עמוס חכם - מאמר קצר על מזמור קי"ט

פרופ' אלי עסיס - על תלאות הגלות במזמור קכ"ב

הרב אלחנן סמט - מאמר על מזמור קכ"א - מזמור ברכת הדרך

פרופ' יהודה איזנברג - מאמר קצר על מזמור קכ"ב

ניר ברקת - ירושלים הבנויה

הרב ישעיהו הדרי - מאמר קצר על יחסי ה' וישראל כיחסי עבד ואדון (מזמור קכ"ג-קכ"ד)

עמוס חכם - מאמר קצר על מזמור קכ"א - "אשא עיני אל ההרים"